

АДАБИЁТШУНОСЛИК ВА ТИЛШУНОСЛИК

КИМ МАНЖУН РОМАНИДА НОВАТОРЛИК

САЙДАЗИМОВА УМИДА

филология фанлари доктори, ТДШИ

Аннотация. XVII–XVIII аср корейс адабиётининг энг муҳим бадиий ютуқларидан бири янги насрий жанрнинг, аниқроғи, нафақат инсонни бадиий акс эттиришига янгича ёндашув билан фарқ қилувчи, балки ижтимоий фош қилувчи тенденциялари билан алоҳида ажралиб турувчи роман жанрининг юзага келиши ҳисобланади.

Корейс тадқиқотчиси Чо Донил таъкидлаганидек: «Ким Манжун томонидан яратилган асарлар корейс адабиёти тарихида янги босқичга асос солди, унга янги муаммоларни олиб кирди ва корейс адабиётининг ривожланиши жараёнида муҳим роль ўйнади».

«Са хонимнинг жануб бўйлаб сарсон-саргардонликлари» романи оилавий романлар учун ўзига хос андоза бўлиб хизмат қилган. Бу асар подшоҳнинг оила бошлиғи сифатидаги роли ҳақидаги конфуцийчилик тасаввури нуқтаи назаридан ёзилган. Бунда подшоҳга мавжуд конфуцийчилик меъёрлари ва қоидаларига риоя этиши, шу тариқа мамлакатда тинчлик ва барқарорликни таъминлаш вазифаси юкланади. Оила ва давлат ишлари бир-бири билан боғланган, чунки давлат – катта оила, агар оилада тартиб бўлмаса, бу ўз-ўзидан давлатда ҳам тартибсизликларга олиб келади, деган гоя асарда етакчилик қилади.

«Са хонимнинг жануб бўйлаб сарсон-саргардонликлари» романида Лю оиласи ҳақида батафсил ҳикоя қилинади. Са хонимнинг фарзанди бўлмагани туфайли ҳукмдор хотини устига бир жория олади.

Романда уйғунликнинг бузилиши сюжетни белгилайдиган воқеалар ривожининг умумий шартидир. Оилада юзага келган зиддият қаҳрамоннинг душман устидан шахсий ғалабаси сифатида эмас, балки ушбу қарама-қаршилик юзага келган оиладан ташқарида бартараф этилади. «Са хонимнинг жануб бўйлаб сарсон-саргардонликлари» романи учун «қаҳрамон-душман»ни шахсий қарама-қарши қўйиши эмас, балки Самовий қарама-қаршилик – «уйғунлик–ноуйғунлик» хос.

Ким Манжун бу ерда давлат миқёсида ҳал этилиши керак бўлган муаммоларни кўтаради. Асарда жамиятдаги икки қутб кучлари орасидаги зиддият муаммосининг кўтарилгани давлатдаги аҳволга нисбатан ёзувчининг муносабати, нуқтаи назаридан далолатдир. Ким Манжуннинг муаммоларни пардаланган услубда бўлса-да, жасорат билан кўтариб чиқиши, илгор гояларни илгари суриши унинг ўз асарида адолатли ва инсонпарварликка асосланган жамиятга фаол бўлиш тенденциясини тасвирлай олганидан далолат беради.

Бу ерда ёзувчининг давлатда зарур тартиб-интизомни ўрнатиши йўлини танлаш ва инсоннинг ижтимоий фаоллиги ҳақидаги нуқтаи назар ҳатолиги яққол кўриниб туради. Муаллифнинг қуйидаги хулосаси романнинг бутун тўқимаси бўйлаб ўтади: оиладаги кўнгилсиз зиддият кичик жамият ҳисобланган оила ва хонадоннинг тинчлиги, барқарорлигини таъминловчи «катта ёшли шахс»нинг роли ҳақидаги анъанавий тасаввурларга мувофиқ ахлоқий тикланиш орқали ҳал этилади.

Таянч сўз ва иборалар: корейс насри, роман, Ким Манжун, оилавий зиддиятлар, давлат аҳамиятига молик муаммолар, уйғунлик, қаҳрамон.

Аннотация. XVII век стал периодом появления корейского средневекового романа, родоначальником которого был Ким Манджун. Корейский роман – это многоплановое сюжетное произ-

ведение, в котором герои, пройдя серию приключений, испытаний и переживаний приходят к счастливому концу.

По мнению корейского исследователя Чо Дон'иля, «произведения, созданные Ким Манджуном, стали новой вехой в истории литературы Кореи, привнеся с собой нечто новое, и сыграли важную роль в деле развития корейской литературы в целом».

Роман «Скитания госпожи Са по югу» Ким Манджуна может служить образцом «семейных романов». Через все произведение проходит идея автора о том, что семейные и государственные дела связаны между собой, поскольку государство – это большая семья, а хаос в семье неминуемо влечет за собой беспорядки в государстве.

В романе прослеживается история семьи Лю, когда в дом пришла наложница. Утрата равновесия-гармонии вызывает противопоставление: герой и окружающий мир, в котором он постоянно подвергается испытаниям. Характерным для писателя является отрицание борьбы с врагом. Добродетельные герои терпеливо переносят невзгоды, их поступки справедливы и гуманны, а отношения – гармоничны: принципы ян (светлое) и инь (темное) уравновешены. Следовательно, для романа «Скитания госпожи Са по югу» важно не личное противопоставление «герой – враг», а космическое – «гармония – дисгармония».

Ким Манджун поднимает в романе проблему, решение которой необходимо в масштабах государства. Именно этим объясняется оправданный им прием раскрытия действий враждебных персонажей не как личных врагов добродетельных героев. Придерживаясь конфуцианских догм, касающихся установления гармонии во всем, писатель изображает добродетельных героев, стремящихся к образцовости, а не к поиску истинных нарушителей порядка в стране и не к борьбе с этими враждебными силами.

Роман «Скитания госпожи Са по югу» своей социальной проблематикой оказал существенное воздействие на последующую корейскую прозу. Ким Манджун впервые в таком жанре, как роман, сумел раскрыть взаимосвязь частного семейного конфликта с государственными проблемами. Писатель убедительно показал важность предпринимаемых каждым человеком шагов и необходимость предусматривания каждым исключения тяжких последствий от них для государства в целом и его народа.

Роман Ким Манджуна «Скитания госпожи Са по югу» занимает особое место в истории развития корейской средневековой литературы, так как тема семьи в художественных произведениях впервые приобрела столь важное значение. Заслуга автора состояла в том, что он изобразил частный, семейный конфликт в связи с государственными неурядицами, показав, таким образом, что человек не может иметь личных дел.

Опорные слова и выражения: корейская проза, роман, Ким Манджун, семейный конфликт, государственные проблемы, гармония, герои.

Abstract. XVII century became a period of emergence of the Korean middle-aged novel, whose founder was Kim Mandjun. The Korean novel is a multiple planned gist based work in which the heroes moving through the series of adventures and sufferings reach the happy end.

According to the opinion of the Korean researcher Cho Don'il, created by Kim Mandjun became as a new stage in the literature of Korea, they brought with themselves something new, and played a great role in the Korean literature in the whole.

The novel «The wanderings of Ms. Sa throughout the South» of Kim Mandjun may serve as a sample of the «family novels». The idea of the author goes through the family and state affairs, the things which are connected with each other, due to the fact that the state is a large family, and the chaos in the family leads to a mess in the state.

The novel deeply analyzes the history of the family Lu, when the concubine comes to their home. The loss of the equality-harmony causes a contradiction, the hero and the surroundings, in which he constantly deals with the sufferings. The denial of the struggle with the enemy is seen as a primary characteristics, the virtue creators go through the difficulties, their deeds are fair and nice, their attitude is harmonious,

regarding the principles of «yan» (light) and «in» (dark). Therefore, the most important thing for the novel «The wanderings of Ms. Sa throughout the South» the most important thing lies in the contradiction of the «hero-enemy», and the cosmic notion «of the harmony and disharmony».

Kim Mandjun raises a problem in the novel, the solution of which is necessary on a national scale. This explains the justified method of revealing the actions of hostile characters not as personal enemies of virtuous heroes. Adhering to Confucian dogmas regarding the establishment of harmony in everything, the writer depicts virtuous heroes striving for exemplariness, and not for finding true violators of order in the country and not for fighting these hostile forces.

The novel «The wanderings of Ms. Sa throughout the south» (with its social problematic shape) caused a great influence on the further development of the Korean prose, Kim Mandjun for the first time in this genre could reveal the connection between the private family conflict and the state problems. The author persuaded the importance of the undertaken steps of the human-being and the necessity of considering of the devastating consequences from them to the state and in the whole, considering in the whole its people.

The novel of Kim Mandjun «The wanderings of Ms. Sa throughout the south» takes a special place in the history of development of the middle aged history of Korea, due to the fact that the topic of family in the literary works took for the first time its primary meaning. The merit of the author lied in the fact that he depicted the private, family conflict with the connection of the misunderstandings demonstrating the fact that a human-being cannot have private issues.

Keywords and expressions: Korean prose, roman, Kim Mandjun, family conflict, state problems, harmony, heroes.

Кириш. XVII–XVIII аср корейс адабиётининг энг муҳим бадий ютуқларидан бири янги насрий жанрининг, аниқроғи, нафақат инсонни бадий акс эттиришга янгича ёндашув билан фарқ қилувчи, балки ижтимоий фош қилувчи тенденциялари билан алоҳида ажралиб турувчи роман жанрининг юзага келиши ҳисобланади. Қоида тариқасида, корейс романлари номаълум муаллиф томонидан, корейс тилида ёки *ханмунда* (хитой адабий тили – *вэньян*-нинг корейс тилига мослаштирилган услубида) ёзилган энг машҳур романларининг аксарияти, айниқса, катта ҳажмдаги асарлар, қўлёзма кўринишида тарқалишда давом этди. Кўпгина асар номлари асосан библиографик ишларда учрайди ва корейс ўрта асрлар насрига доир тадқиқотларда улар таҳлилга тортилган эмас.

Корейс романи – бу кўп сонли саргузаштларни бошдан кечириб, синовлардан ўтиб, бахт-саодатга эришадиган инсонлар ҳаётига бағишланган сюжетли серкирра асардир.

Мақсад ва вазифа. Ким Манжуннинг «*Са хонимнинг жануб бўйлаб сарсон-саргардонликлари*» романида корейс халқига хос дунёқарашнинг икки тенденцияси – одиллик ва шахснинг ички уйғунлиги намоён бўлиши ҳамда давлат аҳамиятига молик муаммолар шахсий муаммолардан устунлиги масалалари ёритиб бериш. XVII–XVIII асрлар корейс романида асосий образларнинг бошқалардан ажралиб турувчи хусусиятларини аниқлаш, уларнинг воқеликни акс эттиришдаги ролини очиб беришдан иборат.

Усуллар: Мақолани ёритишда қиёсий-тарихий, қиёсий-типологик, бадий асарни комплекс таҳлил қилиш, таснифлаш методларидан фойдаланилган.

Инсонлар орасидаги ўзаро муносабат, оиладаги уйғунликка, давлат ва жамиятдаги барқарорликка бағишланган романларда тарих билан тўғридан-тўғри алоқа яққол кўзга ташланади: воқеаларни баён этишда, образларни тасвирлашда роман конфуцийчилар солномачилиги доирасида белгиланган андозаларга мос келади. Шу тарзда, ижтимоий муаммоларга бағишланган корейс сюжетли насри ўз ривожланиш жараёнида доимий равишда тарихий солномаларга мурожаат этган. Юксак наср – мун доим инсонлар борлигини тасвирлаш

тамоийлларини белгилайдиган асосий манба бўлиб хизмат қилади. У олий табақа вакиллари учун ханмунда ёзилган юксак наср намуналари билан бир қаторда, халқ учун, она тилида ёзилган романларнинг ҳам тузилишини белгилайди.

Романлар, одатда, юксак насрдан ўзлаштирилган ўз белгиларига эга бўлган: *ки*– ёзувлар, *нок* – кўрган-кечирганлар. Кўпгина романларнинг номларига шу икки белгидан бири қўйилади. Номларнинг бошқа бир қисмида эса ҳеч қандай белгилар бўлмайди.

Романларнинг аксариятида улар яратилган сана ва муаллиф кўрсатилмаган. Фақат икки асар учун муаллиф исмини ва роман яратилган санани айтиш мумкин. Булар – «*Са хонимнинг жануб бўйлаб сарсон-саргардонликлари*» ва «*Тўққиз кишининг булутли туши*». Мазкур романлар Ким Манжун томонидан XVII асрнинг охирида яратилган. Корейс филологик анъанасида бу икки роман Кореяда яратилган катта ҳажмдаги илк сюжетли асарлар сифатида эътироф этилади.

Корейс тадқиқотчиси Чо Донил таъкидлаганидек: «*Ким Манжун томонидан яратилган асарлар корейс адабиёти тарихида янги босқичга асос солди, унга янги муаммоларни олиб кирди ва корейс адабиётининг ривожланиши жараёнида муҳим роль ўйнади*»¹.

Ким Манжуннинг икки романи корейс сюжетли насрига икки асосий масалани – ақлли инсон ва ижтимоий ҳаётни рад этиш муаммоларини олиб кирди. Бунга мувофиқ корейс романларининг барчасини икки катта типга ажратиш мумкин: ижтимоий романлар ва ноижтимоий романлар (роман-тушлар).

Икки муаммо – жамиятда уйғунликка эришиш ва ижтимоий ҳаётни бутунлай инкор этишга бағишланган романлар умуман олганда илк бор Ким Манжун томонидан таъриф қилинди. Корейс адабиётида ёзувчи биринчи бўлиб одатда «юксак» адабиётда акс эттирилган мавжуд муаммоларни «ножиддий наср» мавзулари билан боғлади. Биринчи ҳолатда бу инсоннинг жамоа олдидаги мажбуриятлари масаласи бўлиб, одатда у ҳақида тарихий асарларда сўз юритилади. Иккинчи бир ҳолатда эса, бу ўзини ўзи назорат қилиш, майлларини жиловлаш ва қалбини тинчлантириш, сўнг мазкур тушунчаларга мутлақо зид бўлган уч қилмишни содир этган одамнинг хулқ-атвори билан солиштирилади.

Оилалар тарихига бағишланган романларда бош қаҳрамонлар юксак ва олижаноб фазилатлар эгаси сифатида намоён бўлади. Уларнинг асосий вазифаси – ҳар қандай вазиятда, ҳатто ўлим таҳдиди остида ҳам ўз ахлоқий қоидаларига содиқ қолиш. Мансаб пиллапояларидан кўтарилиш ва моддий фаровонлик каби ҳолатлар уларни қизиқтирмайди. Бундай муаммолар умуман кўриб чиқилмайди, бу асарларда энг муҳими – цзюньцзи хулқ-атвор намунасини кўрсатишдир. Айни вақтда, қаҳрамонлар цзюньцзи фазилатларига қай тарзда эга бўлганлари романларда тавсифланмайди, намунавий хулқ-атвор услуби улар учун олдиндан белгиланган, шу сабабли асарда баён этилган барча воқеаларда намунали инсоннинг камол топиш жараёни эмас, балки турли вазиятларда унинг табиий фазилатлари қай тарзда намоён бўлиши кўрсатилади.

«*Са хонимнинг жануб бўйлаб сарсон-саргардонликлари*» романида оила бошлиғининг хулқ-атвори оилани ҳалокатга олиб келиши кўрсатилган ва бу оилавий романлар учун ўзига хос андоза бўлиб хизмат қилган. Бу асар подшоҳнинг оила бошлиғи сифатидаги роли ҳақидаги конфуцийчилик тасаввури нуқтаи назаридан ёзилган. Бунда подшоҳга мавжуд конфуцийчилик меъёрлари ва қоидаларига риоя этиш, шу тариқа мамлакатда тинчлик ва барқарорликни таъминлаш вазифаси юкланади. Оила ва давлат ишлари бир-бири билан

¹ Cho Ton Il. Hankuk munhak tonsa. Seoul, 3 kwon. 1989. 353 p. (In Korean).

боғланган, чунки давлат – катта оила, агар оилада тартиб бўлмаса, бу ўз-ўзидан давлатда ҳам тартибсизликларга олиб келади, деган ғоя асарда етакчилик қилади.

Ким Манжун 1689 йили сарой тўнтаришидан сўнг мамлакатдан бўлиб ўтган воқеаларга жавобан ўзининг «*Са хонимнинг жануб бўйлаб сарсон- саргардонликлари*» романини ёзди. Бир беҳаё найрангбоз жориянинг тухмати туфайли ота уйидан қувғин қилинган аёл қисмати орқали ёзувчи ўз асарида ҳукмдорнинг рафикаси бўлган – Инхённинг тақдирини акс эттирди.

Ҳукмдор саройи ва оиласида рўй бераётган кўнгилсиз воқеа-ҳодисалар конфуцийчи олимларда норозилик уйғонишига сабаб бўлади. Улар ҳукмдор номига мактуб ва расмий маълумотлар йўллаб, уларда қадимги Хитой тарихидан мисоллар келтириб, ҳукмдорнинг хулқ-атвори, хатти-ҳаракатларини муҳокама қилишга тушадилар. Бу воқеа-ҳодисалар ҳукмдорга содиқ бўлган адиб – Ким Манжуннинг романида ўз аксини топган. Таниқли корейс-шунос олим А.Ф.Троцевич таъкидлаганидек, «*Са хонимнинг жануб бўйлаб сарсон-саргардонликлари*» номли *биринчи корейс романи киноя, қочиримли панд-насиҳат характеридаги асар бўлиб, унда ҳукмдорнинг содиқ хизматкори ўз ҳукмдорига қабул қилган фармон ва қарорларининг хато эканлигини айтади*»¹.

«*Са хонимнинг жануб бўйлаб сарсон-саргардонликлари*» романида Лю оиласи ҳақида батафсил ҳикоя қилинади. Асардаги воқеалар Хитойда уч асосий образ: оила бошлиғи бўлган Лю Ёнсу ва икки аёл – унинг рафикаси Са хоним ва жорияси Кё атрофида бўлиб ўтади.

Таъкидланганидек, Са хонимнинг фарзанди бўлмагани туфайли ҳукмдор хотини устига бир жория олади. Бу жория хўжайинига ўғил фарзанд ҳадя қилади. Айёр жория тухмат қилиб Са хонимни бадном этади. Канизак риёкор бош вазирнинг ҳомийлигидан фойдаланувчи одам билан дон олишади ва мазкур вазир охир-оқибат Дю Ёнсунни сургун қилади. Са хонимнинг бошига жуда кўп мусибатлар тушади, аммо у охири ўз ҳомийси – буддавий роҳибани учратади. Роҳиба Дю Ёнсунни кутқаради ва эр-хотин қайта топишиши учун имконият яратади. Шу билан бир вақтда, саройда бош вазирнинг кирдикорлари фош бўлади ва унинг ҳомийлигидан фойдаланган одамларнинг барчаси жазога тортилади. Шу тариқа Лю оиласи «ёвуз душманлар»дан халос бўлади².

Лю Ёнсуга тухмат ёғдирган шахслар ҳукмдор томонидан каттиқ жазоланадилар, қаҳрамоннинг ўзи эса пойтахтга қайтиб, ўз оиласида тартибни тиклайди: ҳийлакор жория қатл қилинади, хонадонга янги, одоб-ахлоқли янги жория олинади, оилага яна хузур-ҳаловат қайтади. Бу ерда ёзувчи қуйидаги фикрни асарнинг лейтмотиви сифатида келтиради: беномус, айёр жориянинг алдовларига учиб, оила бошлиғи сифатида ўз мажбуриятларини унутиб қўйган уй соҳибининг ахлоқсизлиги хонадонни пароканда этади ва бегуноҳ инсонларнинг бадном бўлишига сабаб бўлади.

Асарда воқеалар ривожини учун замин яратган вазият тавсифланади: уйга аёлга хос бўлган салбий фазилатлар – «маст қилувчи чирой», маккорлик ва виждонсизлик билан тавсифланадиган канизак келади. Канизакнинг пайдо бўлиши уйдаги уйғунликни – *ин* (аёл) ва *ян* (эркак) кучлари уйғунлигини бузади. Уй эгаси канизакнинг чиройи ва макри таъсирида ўзининг оила бошлиғи сифатидаги мажбуриятларини унутади. «*Ян кучи*»нинг пасайиши «ёвуз кучлар»нинг устунлигига олиб келади. Роман сюжетида бу канизакнинг душманлик ҳаракатлари фаоллашувида ифодаланган бўлиб, улар «майда найранглар»дан – уй эгасини

¹ Cho Ton Il. Hankuk munhak tonsa. Seoul, 3 kwon. 1989. 178 p. (In Korean).

² Троцевич А.Ф. История корейской традиционной литературы (до XX в.), [Trosevich A.F. The history of Korean traditional literature (until XX c.). – СПб.:Санкт-Петербург, 2004, С. 178.

ўзига махлиё қилиш йўллари уни ўйлаб топишдан бошланади. Натижада оила вайрон бўлади, бош қаҳрамонлар ҳалокат ёқасида қолади.

Романда уйғунликнинг бузилиши сюжетни белгилайдиган воқеалар ривожининг умумий шартидир. Мувозанатнинг бузилиши қаҳрамон билан уни қуршаган муҳит ўртасида қарама-қаршилиқни вужудга келтиради. Бу муҳитда қаҳрамон доимий равишда синовлардан ўтади. Оилага ташқи ёвуз кучлар суқилиб кирган ва уй хотиржамлигини бузган канизак образида мужассамлашади.

Шу нарса диққатга сазоворки, романда ижобий образлар салбий персонажларнинг кирдикорлари натижасида азоб-уқубатларга дуч келар экан, ҳеч қачон улар билан очикдан-очик курашга киришмайди. Шу тарзда, оилада юзага келган зиддият қаҳрамоннинг душман устидан шахсий ғалабаси сифатида эмас, балки ушбу қарама-қаршилиқ юзага келган оиладан ташқарида бартараф этилади.

Уйдан қувиб чиқарилган Са хоним доимий равишда бир жойдан бошқа жойга кўчиб юради ва ҳар сафар янги мусибат ҳамда азоб-уқубатларга дуч келаверади. Бу жиҳатдан «*Са хонимнинг жануб бўйлаб сарсон-саргардонликлари*» асарининг персонажлари бир жойдан бошқа жойга доим кўчиб юрадиган, мусибатлардан халос бўлишга уринишига қарамасдан ҳар сафар яна янги хавфли вазиятга тушиб қоладиган «ҳаракатчан қаҳрамон» ҳақидаги қиссани эслатади. Улар кўп сонли синовлардан ўтади ва қисса бошида юзага келган, қаҳрамоннинг қувғин қилинишига сабаб бўлган «камомад» асар охирида барҳам топади, асар қаҳрамони ўз яхши номи ва мавқеини қайта тиклашга муваффақ бўлади.

Роман кўп персонажли, унда ўндан ортиқ персонаж иштирок этади, улардан асосий учта образ сюжет марказида туради: Са хоним, Лю Ёнсу ва канизак Кё. Бош персонажларнинг ҳар бири романда алоҳида ўз сюжет чизиғига эга. Аввал романда Са хонимнинг тақдири, яъни, унинг уйдан қувилиши, бир жойдан бошқа жойга кўчиб юриши, охири буддавийлар ибодатхонасидан паноҳ топиши кабилар ҳақида ҳикоя қилинади. Шундан кейин воқеалар баёни Лю Ёнсунинг уйига қайтади.

Фитналар натижасида Лю Ёнсу сургун қилинади. Романда қаҳрамон бошига тушган кўпгина мусибатлар тавсифи келтирилади. Бу мусибатлар душманлари уни ўлдириш учун келган пайтида тугайди: роҳиба кампир пайдо бўлади ва уни қутқариб, қайиқда Са хоним паноҳ топган ибодатхонага олиб кетади.

Романнинг учинчи сюжет чизиғи канизак Кё образи билан боғлиқ. У сургун қилинган Лю Ёнсунинг уйида яшайди, сўнг Люнинг собиқ мирзасига турмушга чиқади, мирза қатл қилинганидан кейин эса унинг дўсти билан топишади. Бу дўст ҳам қатл этилгач, канизак «яшил кулба»да кўшиқчилик билан шуғулланади. Роман якунида бу сюжет чизиқлари бирлашади: қаҳрамонлар яна битта маконга – Люнинг уйига қайтадилар. Оила дастлабки ҳолатда қайта тикланади, канизак эса қатл этилади.

Романдаги иккинчи даражали образлар тақдирида туб бурилиш юз берган пайтларда олдинги планга чиқади. Хусусан, хизматкор аёл Кёнинг ўғлини ўлдиради ва бунинг учун Са хонимни уйдан қувғин қилишади. Лю Ёнсунинг мирзаси канизак Кё билан дон олиша бошлайди ва уй эгаси сургун қилинишига эришади. Мирзанинг дўсти Са хонимни ўғирлаб, уни ўз канизагига айлантирмоқчи бўлади. Са хоним жанубга қараб қочишдан бошқа чора топа олмайди. Қишлоқ қизи ўз уйида Са хонимга бошпана беради ва шундан кейин у ўз саёҳатини давом эттириш имкониятига эга бўлади. Шу қишлоқ қизи Са хонимнинг ўғлини ҳам қутқаради. Натижада роман охирида бутун оила бирлашади ва бахтли ҳаёт кечири бошлайди.

Романдаги образлар галареясини икки тоифага ажратиш мумкин: эзгулик йўлидаги ижобий қаҳрамонлар ва ёвуз кучлар. Биринчи тоифага икки бош қаҳрамон ва уларнинг халоскорлари киради. Юқорида қайд этиб ўтилганидек, қаҳрамонлар ҳеч қачон ўз душманларига қарши очиқ курашмайдилар, ўзларини оқлашга, ўзларининг айбсизлигини исботлаш ва ёвуз кучларни фош қилишга уринмайдилар. Аксинча, улар барча мусибатларга сабр-тоқат билан чидайдилар, оғир синовлардан ўтадилар ва ўз фазилатларини сақлаб қоладилар. Ижобий қаҳрамонлар пассив. Улар ўз ихтиёрига кўра бирон-бир чора кўрмайдилар, уларнинг ўрнига ёрдамчилари ишлайди.

Ёзувчи аниқ мақсадни кўзлаган ҳолда ижобий образларга эзгу хулқ-атворли қаҳрамонлар ва ёвузлик тимсоли сифатида зулмкор, бадфеъл ва ахлоқсизликни ўзида мужассам этган кимсаларни салбий персонажлар тарзида шакллантиради. Ким Манжун ҳаётининг энг оғир дамларида ҳам синовлардан сабр-бардош билан ўтиб, ўзининг ижобий фазилатлари ва ўзлигини йўқотмаган одоб-ахлоқли, оқила аёл образини акс эттирган. Шунингдек, асарда китобхон кўз ўнгида давлат арбоби, беномус шахсларнинг хийлаю найрангларида хузур-халоватини йўқотган, бироқ бунга қарши ҳеч қандай кескин чора кўрмаган ҳукмдор, ҳатто ўзининг бегуноҳ эканини исботлашга уринмаган содиқ хизматкор образлари гавдаланади. Асар қаҳрамони ўзининг софлиги ва юксак ахлоқий сифатлари туфайли бало-қазолардан кутулиб қолганини ёзувчи ўқувчига етказишга ҳаракат қилган¹. Бундан ташқари, қаҳрамоннинг ўзи давлатга хизмат қилувчи амалдор сифатида барча душманларни жазолайди: қонунбузарларнинг барчасига лойиқ жазо беради ва тартиб-интизомни тиклайди, бунда инсоннинг хатти-ҳаракатлари ижобий фазилатлар ёки салбий хусусиятлар сифатида акс эттирилади.

Душманга қарши курашишни инкор қилиш ёзувчи поэтик тафаккурига хос жуда муҳим адабий тамойил ҳисобланади. Ижобий қаҳрамонларнинг барчаси ўз рақибига қарши курашга киришмайди, амалга оширган хатти-ҳаракатларини оқлаш, ўзининг бегуноҳ эканини исботлаш, зулм, ёмонликларни фош қилишга урилиб ҳам кўрмайди. Улар ўзларининг эзгу ниятларининг амалга ошишини кутиб, барча кўнгилсизликларни сабр-қаноат билан енгиллашга ҳаракат қиладилар. Уларнинг бутун фаолиятлари адолат, инсонпарварликка асосланган, муносабатлари – мувозанат ва уйғунликда².

Асарнинг ижобий қаҳрамонлари фаоллик кўрсатмайдилар, улар учун ҳамдард бўлган бошқа оддий кишилар куйиб-пишадилар. Жумладан, Са хонимни бало-қазолардан қутқарган дарё ёқасидаги қишлоқнинг содда бир қизи, ёки иродаси кучли Будда роҳибаси кабилар шулар жумласига киради. Бундан ташқари, оддий кишиларни гавдалантируви персонажлар ҳаққоний ёрдам кўрсатадилар, бошқалари эса ҳар доим – тушларида хавф-хатар босиб келаётганлиги ҳақида огоҳлантирадилар.

Романда ёрдамчи образлар сифатида оддий одамлар ёки ғайриоддий хислатларга эга инсонлар иштирок этади. Бунга мисол сифатида Са хонимга бошпана берган, унинг ўғлини ҳам қутқарган қишлоқ қизи ёки ғайриоддий кучлар қаҳрамонга ўзини қандай тутиш ҳақида тушда кўрсатмалар берилиши, марҳум қайнота ва қайнонанинг Са хонимнинг тушида хавфли жойдан дарҳол қочиши кераклигини айтиши, қадимги хитой императори Шуннинг икки аёли қаҳрамоннинг тушига кириб, уни ўз жонига қасд қилишдан қайтариши, тушда

¹ Koreys adabiyoti (qadimgi davrdan - XX asrning 1950-yillarigacha bo'lgan davr). Tuzuvchilar: Saydazimova U., Choy So Yong, Kim V.N. va boshq [Korean Literature (from ancient times to the 1950 of the XX century)] Saydazimova U., Choy So Yong, Kim V.N.]. – T.: Istiqlol, 2015. B.154.

² Троцевич А.Ф. История корейской традиционной литературы (до XX в.), [Trosevich A.F. The history of Korean traditional literature (until XX c.). – СПб.: Санкт-Петербург, 2004, С.178.

қишлоқ кизига қирғокка чиқиш ва ғайриоддий болани кутқариш ҳақида самодан кўрсатма келиши, ғайриоддий қобилиятга эга роҳиба кампир Мёхенинг Са хонимни хавфли вазиятдан кутқариши, Лю Ёнсунинг тушида оби ҳаёт ёрдамида бедаво касалликдан даволаниши каби эпизодларни тилга олиш мумкин. Асарда Қирол риёкор вазирнинг кирдикорларини фош қилиб, унинг малайларини қатл этади ва у ноҳақ ҳукм қилган содиқ фуқароларни сургундан қайтаради. Шундай қилиб, Люга тухмат қилган ва уни таъқиб этган душманлар жазоланади, қаҳрамоннинг ўзи эса пойтахтга қайтарилади ва унга янги лавозим берилади, иззат-икром кўрсатилади.

Ёвуз кучларни гавдалантирувчи асар персонажлари, аксинча, ўзлари ёмон кўрган кишилардан ўч олиш учун фаоллик ва ғайрат-шижоат кўрсатадилар. Масалан, айёр жория Кё турли хийла-найранглар билан ўз манфаатлари йўлида хонадон соҳиби бўлган Лю Ёнсудан фойдаланади. Кейин ҳукмдорни ўзига ром этади ҳамда Са хонимни саройдан қувғин қилишни уюштиради, кейинроқ, худди шу тарзда хийла-найрангларини ишга солиб, Лю Ёнсунинг сургун қилдиради, бир сафар унинг жонига қасд ҳам этмоқчи бўлади. Ёзувчи Кё образида ўз мақсади йўлида ҳеч қандай қабихликдан тап тортмайдиган асосий душманни, унинг тарафдорларида эса бу аёлнинг барча қабих режаларини оғишмай амалга оширувчи ижрочиларни кўради.

Зеро, тубан мақсад ва манфаатлар йўлида бир жойга жамланадиган кимсаларнинг ёвуз ниятлари устидан ҳамиша эзгулик, адолат ва тўғрилиқ ғолиб келади.

Душман кучларнинг хатти-ҳаракатлари, турли ғайриахлоқий фитналари ва юмушлари инсонлар ўртасидаги уйғун, барқарор муносабатларни бузиш, унга путур етказишга йўналтирилади. Улар ўзларининг жиноий ҳаракатларида тартиб-интизом, барқарорликка интилувчи кишиларга қарши бирлашадилар. Жория Кё ва унинг янги жазмани, хонадон бошлиғининг котиби давлатнинг кўзга кўринган вакили – биринчи вазири билан давлатнинг қонун-қоидалари, низомига хилоф тарзда иш тутиб, фитна уюштиради, хийла-найранглар қўллади. Бу ерда ёзувчи бир параллел ўтказади: оиланинг барбод бўлиши давлатнинг ахлоқ меъёрлари, қонун-қоидаларнинг бузилиши, ҳатто тартибсизликлар юз беришига олиб келишини таъкидлайди¹.

Шундай қилиб, ижобий қаҳрамонлар тоифасига кирувчиларнинг хатти-ҳаракатлари адолат ва инсонпарварлик, ёмонликка қаршилик кўрсатмаслик билан тавсифланади. Уларнинг ўзаро муносабатлар уйғун – *ян* (ёруғлик) ва *ин* (зулмат) тамойиллари мутаносиб келади.

Салбий персонажлар – ёвузлик кучлари одамлар ўртасидаги муносабатларда зарур уйғунликни бузадилар. Булар – сотқин амалдорлар, оилани бузувчи аёллар, риёкор одамлар. Ўша давр Узоқ Шарқ маданий тасаввурларига кўра бу персонажларнинг барчаси айни ҳолда уйғунликнинг бузилишига олиб келадиган *ин* тоифасига киради. Бинобарин, ёвуз канизак ва унинг ёрдамчилари айрим шахслар сифатида эмас, балки дунёдаги тартибни – микрокосмос сифатида тасаввур қилинадиган оиладаги мақбул муносабатларни бузувчилар сифатида қаралади. Шу туфайли ҳам бош қаҳрамон – Са хоним ўзини оқлаш, ҳақиқий жиноятчини фош қилиш ва ундан ўч олиш ҳақида ўйламайди. У фақат фазилатли аёлга хос намунали хулқ-атворни намоёйиш этади. Воқеаларга қиролнинг аралашувигина қаҳрамонларга ўз юртига қайтиб келиш, оила бошлиғига канизакни қатл этиш ва уйда уйғунликни қайта тиклаш имконини беради. Шундай қилиб, барча жабҳада тартибни сақлашга интилиш охир-оқибат

¹ Троцевич А.Ф. История корейской традиционной литературы (до XX в.), [Trosevich A.F. The history of Korean traditional literature (until XX c.). – СПб.:Санкт-Петербург, 2004, С. 179.

уйғунликнинг қайта юзага чиқишига олиб келади ва буни қаҳрамоннинг ўзи эмас, балки Само ҳукмини бажарувчи қирол амалга оширади.

Бинобарин, «*Са хонимнинг жануб бўйлаб сарсон-саргардонликлари*» романи учун «қаҳрамон-душман»ни шахсий қарама-қарши қўйиш эмас, балки Самовий қарама-қаршилиқ – «уйғунлик–ноуйғунлик» хос.

Ким Манжун бу ерда давлат микёсида ҳал этилиши керак бўлган муаммоларни кўтаради. Айнан шу нарса муаллифнинг асардаги салбий персонажларнинг хатти-ҳаракатларини очиб бериш усулини қўлаганида яққол кўзга ташланади. Бунда салбий персонажлар ижобий қаҳрамонларнинг шахсий душманлари сифатида тасвирланмайди. Ёзувчи дунёда ҳамма нарсада мувозанат, уйғунлик бўлишини ёқлаб чиқувчи конфуцийчилик ақидаларига амал қилган ҳолда, мамлакатда ҳуқуқ-тартиботни бузувчи шахсларни қидириб топиш ва бундай душман кучларга қарши кураш олиб боришга эмас, намунали бўлишга интилувчи ижобий қаҳрамонларни тасвирлайди. Бироқ асарда жамиятдаги икки кутб кучлари орасидаги зиддият муаммосининг кўтарилгани давлатдаги аҳволга нисбатан ёзувчининг муносабати, нуқтаи назаридан далолатдир. Ким Манжуннинг муаммоларни пардаланган услубда бўлса-да, жасорат билан кўтариб чиқиши, илғор ғояларни илгари суриши унинг ўз асарида адолатли ва инсонпарварликка асосланган жамиятга фаол бўлиш тенденциясини тасвирлай олганидан далолат беради. Унинг ижобий қаҳрамонлари давлатнинг ҳақиқий душманлари билан кураш ҳақида ўйлаб ҳам кўрмайдилар, аксинча, лозим бўлган одоб, хатти-ҳаракат қоидаларига амал қилишга уринадилар. Уларнинг фикрича, бу нарса давлатда, оилада, инсонга алоқадор барча нарсада мувозанат, барқарорликнинг таъминланиши учун кифоядир.

Бу ерда ёзувчининг давлатда зарур тартиб-интизомни ўрнатиш йўлини танлаш ва инсоннинг ижтимоий фаоллиги ҳақидаги нуқтаи назар хатолиги яққол кўриниб турибди. Муаллифнинг қуйидаги хулосаси романнинг бутун тўқимаси бўйлаб ўтади: оиладаги қўнгилсиз зиддият (коллизия) кичик жамият ҳисобланган оила ва хонадоннинг тинчлиги, барқарорлигини таъминловчи «катта ёшли шахс»нинг роли ҳақидаги анъанавий тасаввурларга мувофиқ ахлоқий тикланиш орқали ҳал этилади.

«*Са хонимнинг жануб бўйлаб сарсон-саргардонликлари*» романи корейс насрининг кейинги тараққиётига жиддий таъсир кўрсатди. Ким Манжун илк бор роман жанрида хусусий, яъни оила конфликти билан давлат муаммолари орасидаги ўзаро муносабатни очиб берди. Дарҳақиқат, оила инсон ҳаётига тўқислик бағишлаб, бахт келтирувчи, давлат аҳамиятига эга энг қутлуғ неъматлардандир. Жамиятнинг кичик бир бўлаги бўлган оиланинг жипслиги бутун бир инсоният жамиятининг дахлсизлигини таъминлайди.

Оила ва жамият муносабати барча халқларнинг барча даврлардаги адабиёти учун жуда муҳим саналади. Жадид адиби Фитрат «Оила» деган махсус асар ёзгани маълум. Ёки Абдулла Авлоний «Туркий Гулистон ёхуд ахлоқ» асарида кўркам тарбия обод жамият учун асос бўлишига доир улкан ғояни илгари суради.

Бугунги кунда мамлакатимизда оила масаласига катта аҳамият берилмоқда. Катталарга ҳурмат, кичикларга ғамхўрлик, одамийлик, ҳалоллик, меҳр-муҳаббат сингари асл инсоний фазилатлар энг аввало оила муҳитида шаклланади ва мустаҳкамланади. Оилалардаги тотувлик, хулқ-одоб, фароғат ҳатто миллат шарафини олий мақомга кўтаради ва ҳар қандай мушкул, қийин ишларни бартараф қилишга ёрдам беради¹. Адиб ҳар бир инсон томонидан қўйилган қадамнинг қанчалик муҳим эканлиги, ҳар бир кишининг ножўя қўйган қадами

¹ Gulomov E. O'zlikni anglash. [Gulomov E. Self-knowledge].– Toshkent, "Istiklol", 2010. 120 b. (In Uzbek).

давлат ва халқ учун салбий оқибатларга олиб келиши мумкинлигига доир талқинлари роман моҳиятини бугунги кун билан боғлаб тушунтиришга имкон беради.

Хулоса ўрнида шуни айтиш мумкинки, Ким Манжуннинг «*Са хонимнинг жануб бўйлаб саросн-саргардонликлари*» ижтимоий романини оила мавзуйига бағишланган ўрта аср намуна асари деб ҳисоблаш мумкин, асар сюжети солномачи конфуцийчилар белгиланган андозалар ва барқарор жамият куриш тамойиллари билан мос келади.

Оила бошлиғи сифатида ўз мажбуриятларини унутиб қўйган уй соҳибининг ахлоқсизлиги хонадонни пароканда этиши ва бегуноҳ инсонларнинг бадном бўлишига сабаб бўлгани асарнинг лейтмотиви сифатида келтирилади. Уйдаги уйғунлик – *ян* (ёруғлик) ва *ин* (зулмат) принциплари мутаносиблигининг бузилиши оқибатида юзага келади.

Ёзувчи томонидан Са хоним образи жуда ҳам ишонарли тарзда тасвирланган: фаросатли, меҳрибон аёл, бошига кулфат тушганида ҳам ўзининг яхши фазилат ва инсонпарварлигини йўқотмаган. Ёмонликка қарши курашмаслик ва тақдирга тан бериш яшаш, эзгулик – буларнинг барчаси оилавий муносабатларда уйғунликнинг тикланишига сабаб бўлади.

Муаллиф сотқин амалдорлар, андишасиз аёллар, риёкор одамларга эзгу мақсадли қаҳрамонларни қарама-қарши қўяди ва уларни инсонлар ўртасидаги муносабатларда зарур уйғунликни бузувчиликда айблайди. «*Са хонимнинг жануб бўйлаб саросн-саргардонликлари*» романи учун «Самовий қарама-қаршилик – «уйғунлик-ноуйғунлик» хос. Ёзувчи дунёда ҳамма нарсада мувозанат, уйғунлик бўлишини ёқлаб чиқувчи конфуцийчилик ақидаларига амал қилган ҳолда, мамлакатда ҳуқуқ-тартиботни бузувчи шахсларни қидириб топиш ва бундай душман кучларига қарши кураш олиб боришни тасвирламайди.

Ким Манжуннинг «*Са хонимнинг жануб бўйлаб саросн-саргардонликлари*» романида қўтарилган ижтимоий муаммолар корейс насрининг ундан кейинги тараққиётига жиддий таъсир кўрсатди. Ким Манжун илк бор роман жанрида хусусий, яъни оила конфликти билан давлат муаммолари орасидаги ўзаро муносабатни очиб берди. Адиб ҳар бир инсон томонидан қўйилган қадамнинг қанчалик муҳим эканлиги, ҳар бир кишининг ножўя қўйган қадами давлат ва халқ учун салбий оқибатларга олиб келиши мумкинлигини ишончли акс эттира олди.

